

KOPPÁNYI JÚLIA
Az Egyházi Értekezések és Tudósítások

Az első hazai katolikus folyóirat

„Bizonyára érdekes most visszapillantani, milyenek voltak theologiai és egyházi folyóirataink a régibb időben; bizonyára érdekelni fogja ez azokat, kik szeretik újabb egyházi irodalmunkat még bölcsőjében szemlélni. S különben is mindenkor tanulságos s egyházi irodalomtörténeti adalékot is alkot az ily régibb dolgok felelevenítése.”¹

E szavakkal vezeti be Szmda Viktor az *Egyházi Értekezések és Tudósítások* című folyóiratról szóló írását, amely az *Irodalmi Szemlében* jelent meg 1883-ban folytatásokban. Valóban „bölcsőjében” fogjuk szemlélni a magyarországi katolikus sajtót, mivel az *Egyházi Értekezések és Tudósítások* (a továbbiakban rövidítése: EÉT) az első katolikus teológiai folyóirat volt hazánkban. Dolgozatom célja tehát egyrészt ennek bemutatása, másrészt hogy rávilágítsak arra, hogy milyen szerepet töltött ez a folyóirat a műveltség terjesztésében az egyházon belül.

A lap indításának előzményei 1817-ig nyúlnak vissza. Ezekről Horváth Konstantin könyvéből szerezhetünk tudomást, aki kiadta Horváth Jánosnak, a lap szerkesztőjének Verseyhy Ferenchez írott leveleit, és a későbbiekben nagy szerepet töltött majd be a folyóirat életében.

A *Tudományos Gyűjtemény* 1817-ben indult meg, de Horváth János már 1816-ban a következőket írja Virág Benedeknek:

„A jövő esztendő kezdetével az Egyháziak Barátságát eresztém ki; ez időszaki írás léssen, a' mit az Európai Tanultabb Theológusok szépen 's nyomosan írtak Journáljaikban, fogja a Magyar Papsággal megismertetni. E' végre minden Theológiára való időszaki írásokat megrendeltem; talán a' tekintetből, hogy a' válogatott értekezéseket foglallya magában, a' Tót 's Német Papjaink is el kezdik szeretni nyelvünket, melynek a' Papok lehetnek legjobb terjesztőik.”²

Terve tehát az volt, hogy a teológiai tudományok körébe vágó külföldi kutatásokat és eredményeket ismerteti magyar nyelven. A nyelvújítás korában azonban meg kellett oldania olyan kérdéseket, amelyekkel egyrészt nyelvhasználati szempontból kiküszöbölheti a pártoskodást és az ellenségeskedést, másrészt feledtetve az egyházi klasszikus latinságot meg kellett küzdenie azzal az előítélettel, hogy a teológia nyelve csak a latin lehet.³

¹ SZMDA Viktor: *Egyházi Értekezések és Tudósítások* (1820–1824). = *Irodalmi Szemle* 1883. 8. sz. 69.

² BADICS Ferenc: *Horváth János püspök 1769–1835*. Veszprém, 1927. Egyházmegyei Nyomda, 45.

³ VÖ. HORVÁTH Konstantin: *Az Egyházi Értekezések és Tudósítások (az első magyar kat. teol. folyóirat) története*. Veszprém, 1937. Egyházmegyei Könyvnyomda, 3–4.

EGYHÁZI
ÉRTEKEZÉSEK,
ÉS
TUDÓSÍTÁSOK.

1820.

NEGYEDIK KÖTET.

Veszprémben,
Özvegy Szammer Klára' betűivel.

1817-ben indul meg a *Tudományos Gyűjtemény*, amelynek Horváth János is munkatársa lesz. A folyóirat népszerű, előfizetőinek száma ezer körül mozog. Horváthnak itt teológiai témájú cikkei jelennek meg, amelyek magyar vonatkozása miatt az egész ország olvasóközönségének érdeklődésére számot tarthatott. Ekkor Horváth megbizonyosodhatott arról, hogy szükség van egy igényes, versenyképes, a *Tudományos Gyűjtemény*hez hasonló, ám egyházi tárgyú folyóiraatra – ahogy azt később a lap Előszavában írja is. A szellemi erők egyesítésére, német teológiai folyóiratok mintájára „társaságot” szervez⁴, ez nem más, mint a Veszprémi Tudós Társaság, és amelynek tagjai elsősorban a veszprémi káptalannak tudománykedvelő tagjai és a teológiai tanárok közül kerültek ki.⁵ Kik voltak ők? A Társaságnak tekintélyt adott maga a káptalan, Kurbély György püspök vezetésével. Kiss Ferenc a szerkesztő igazi munkatársa volt, mivel ő végezte az egyházi cenzúrát. Sokan voltak tagjai a Veszprémi Tudós Társaságnak, akik nem írtak ugyan a folyóiratba, de támogatták azt anyagilag vagy más jótéteményekkel. Ilyen volt Nedeczky Károly egresi apát, Külley János sümegi prépost, a veszprémi seminárium vezetői: Sinkay József majd Kopácsy József. A szerkesztőnek azonban olyan munkatársakra volt szüksége, akik megtöltik írásaikkal a folyóirat lapjait és egyben biztosítják a szellemi együttműködést a jövőben is. Horváth János nem elégedett meg a Veszprémi Tudós Társaság létrehozásával, hiszen ebben csak veszprémiek illetve Veszprém környékiek vettek részt. Levelet küldött az ország más részein működő teológiákra, hogy az ottaniakat is bevonja a munkába. Ekkor kapcsolódik be Kováts Antal várpalotai plébános, Májer József székesfehérvári plébános, és Guzmics Izidor szentmártonhegyi bencés szerzetes, aki később az *Egyházi Tár* című, szintén katolikus folyóiratnak lesz a szerkesztője. A munkatársak harmadik csoportjába tartoznak a református és evangélikus prédikátorok, mint Ángyán János, vagy Hrabovszky György komáromi lelkész, Kocsi Sebestyén István a pápai református kollégium teológiai tanítója. A fent említett nevekkel később is találkozni fogunk, amikor Horváth János felsorolja a folyóiratban, hogy melyik tanulmányt ki írta.

A szerkesztő legnagyobb segítsége, a valódi „főmunkatárs” azonban Verseggy Ferenc volt annak ellenére, hogy ő nem Veszprémben, hanem Budán lakott. Horváth vele akart beszélni tervéről a magyar teológiai Mesterszókönyvről. Erre azért volt szükség, hogy megteremtődhessen a magyar teológiai nyelv. Ehhez pedig a teológiai és a keresztény bölcséletbe vágó fogalmakat magyarítani kellett. Horváth pályázatot szeretett volna kiírni a Mesterszókönyv megalkotására, de miután Verseggy is csatlakozott a folyóirat munkatársaihoz, szükségtelemmé vált – ott volt a Mesterszókönyv „élőben”, Verseggy személyében, akinek 1817-ben megjelent *Magyar Grammatikája* nem volt ismeretlen Horváth János előtt.⁶

⁴ Mintája „eine Gesellschaft” által 1801-ben Linzben kiadott Theologisch-Praktische Monatschrift.

⁵ Vö. HORVÁTH Konstantin: *Az Egyházi Értekezések és Tudósítások (az első magyar kat. teol. folyóirat) története*. Veszprém, 1937. Egyházmegyei Könyvnyomda, 5.

⁶ Vö. i. m. 7–23.

Az *Egyházi Értekezések* első száma 1819 novemberében jelent meg Veszprémben, özvegy Szammer Klára nyomdájában. Felmerülhet a kérdés, hogy az első magyar katolikus folyóiratot miért nem Pesten adták ki. Pesten az idő tájt még kevés író lakott – és Szmda Viktor szerint az irodalmi mozgalmaknak inkább kedvezett a vidék, különösen a Dunántúl – vagy ahogy ő írta – a túldunai környék. Gyulai Pál *Vörösmarty életrajzában* írja⁷, hogy milyen nagy befolyással voltak rá egyes dunántúli papok, hogyan nevelődött körükben, milyen buzgó pártolói voltak általában minden magyar munkának. Vagy emlékezzünk Festic György működésére, aki pártolta a magyar írókat, irodalmi ünnepeket rendezett Keszthelyen. Ezen a vidéken született Vörösmarty, Kis János, Berzsenyi, és a Kisfaludyak, és nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy Zircen és Pannonhalmán volt ennek a vidéknek a katolikus-tudós központja. E kis kitérő után talán már nem meglepő, hogy a folyóirat Veszprémben jelent meg.⁸

Mi volt Horváth János célja, az *Egyházi Értekezésekkel*? Egyrészt egy olyan orgánomot kívánt létrehozni amely a *Tudományos Gyűjteményhez* hasonlóan a tudományok tárházát jelentheti, csakhogy attól eltérően nem világi, hanem egyházi tudományokról szóló írásokat – tanulmányokat – tartalmaz, másrészt a teológiának kívánt magyar nyelvet teremteni. Céljait világosan megfogalmazza az Előszóban, amellyel az első számot bevezeti. Az Előszóban Horváth először arról ír, hogy nem volt még olyan kor, amely buzgóbban foglalkozott volna a tudományokkal, mint a XIX. század. Rengeteg könyv jelenik meg Európa-szerte a tudományok terjesztésére, azonban mindez nem elég, nem szabad hagyni, hogy akár a legkisebb „morzsák” is kárba vesszenek. Ír a *Tudományos Gyűjteményről*, amely szerinte „szép pályát nyitott a mindenre termett magyar elméknek; és új tüzet gyújtott a nemzeti léleknek felelevenítésére”. Majd így folytatja:

„Innét, midőn a világi tudományokat ily jótévő segédeszköznek örülni láttam, hasznosnak véltem a teológiára nézve is oly intézetet kezdeni, mely annak tudományos előadására anyanyelvünket lassanként hajtogatván, elkészítené; a szép elméket felsekentvén, eredetiségre fejtőztetné; apróbb műdarabjaitak közhasznúakká tenné, sőt a következő üdöre is átbocsátná. Így keletkezett a jelenvaló egyházi folyó munka.”⁹

Ezek után lássuk, mit tartalmazott a folyóirat a programban meghatározottak alapján. Mint azt a címe is mutatja, két részre oszlott: értekezésekre és tudósításokra. Az értekezések – tehát az első rész – a következő tudományokkal kapcsolatos írásokat tartalmazott:

- Vallásfilozófia, amely a vallás felvilágosítására, és az ellenzők eszeskedéseinek megcáfolására szolgál.

⁷ Vö. Gyulai Pál *válogatott művei. Vörösmarty életrajza*. Vál. Kovács Kálmán. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989. 933.

⁸ Vö. SZMDA Viktor: *Egyházi Értekezések és Tudósítások (1820–1824)*. = Irodalmi Szemle 1883. 8. sz. 70.

⁹ L. Egyházi Értekezések és Tudósítások (a továbbiakban EÉT) 1819. június 18. 1. sz.

- Exegézis, különös tekintettel a hermeneuták, magyarázástanítók világosítására, klasszikus helyekre a hit és erkölcsstudományban.
- Hittudomány, főképp azon ágazatai, amelyeknek bővebb kifejtését, megerősítését az údókor szükségessé teszi.
- Erkölcsstudomány, szem előtt tartva és megbírálva az újabb pszichológiai fejtegetéseket és princípiumokat.
- Egyházi törvénytudomány
- Pásztoritudomány, és ennek ágai, úgymint: pedagógika, katetika, homiletika valamint liturgia, tehát a nevelésről, az egyházi ékesszólásról, a szertartásokról való oktatások és jelesebb egyházi beszédek, katekézisek, istenes énekek.
- Egyházi történettudomány

A második rész, a tudósítások pedig a következőképpen épült fel:

- Egyházi literatúra, ezen belül a teológiai illetve az egyházi tudományokkal kapcsolatban lévő hazai műveket vizsgálják 1800-tól, benne foglaltatnak a protestáns szerzők munkái is – azzal a céllal, hogy ezáltal könnyebb legyen majd a XIX. századi magyar teológiai irodalom történetét átlátni, illetve leírni. Ezen a részen belül a külföldi művek közül csak a nevezetesebb darabokat közlik, melyek megszerzése az egyházi férfiaknak ajánlható azért, hogy a papok, akik nem tudnak más nyelven, megismerkedhessenek a külföldi művekkel.
- Egyházi régiségek, úgymint könyvek, diplomák, amelyek Magyarországon az egyházi dolgok világosítására szolgálnak és még nem jelentek meg, vagy ritka, régi könyvekben találhatóak csupán.
- A püspök megyékben a tudománybeli illetve az erkölcsi kultúrára arányzó intézkedésekről
- Egyes szerzeményekről, plébániai iskolák állapotáról szóló tudósítások
- Egyházi előlépésekről
- Jeles egyházi férfiak életrajzai, biográfiái
- Jutalomkérdés minden kötet végén

A felsorolás után Horváth János folytatja az Előszót, amelyben a következő – egy már korábról ismert mondatot találunk: „Elöttem áll: az is, hogy mindennek tetszeni lehetetlen; az is, hogy tetszeni akarni esztelenség.” Ez a mondat a mottója ugyanis Péczeli József komáromi *Mindenes Gyűjteményének*, amely 1789 és 1792 között folyóiratában a műveltség terjesztését tűzte ki céljául. Ez volt tehát a szerkesztő bevezetése, programja, amit – ha végignézzük a folyóiratot, láthatjuk, hogy valóban teljesített.

Mielőtt azonban a cikkeket elemzésére rátérnénk, be kell mutatni a szerkesztőt, Horváth Jánost. 1769. november 5-én született Csicsón, Zala megyében. Gimnáziumi tanulmányait Pápán és Veszprémben végezte, bölcsész tanulmányait pedig a pozsonyi akadémián. 1788-ban a veszprémi egyházmegye kispapja lett, hittudományi éveit szintén Pozsonyban, a II. József által felállított központi szemináriumban töltötte. 1792-ben szentelték fel, ezután először veszprémi káplán lett öt éven keresztül. 1797-ben a Jankovics család által Somogyban szőlősgyörki plébánossá nevezték ki, majd gróf Festetics György 1801-ben a keszthelyi plébániával és a hahóti apátsággal tisztelte meg. Mint pap tevékenyen részt vett Zala megye humanitárius intézményeinek fejlesztésében, és mint nemes táblabíró a megyegyűléseken. Zala megye közönsége bizalma által 1808-ban veszprémi kano-

nok és rudinai apát lett. Veszprémben papnevelő intézeti rektor és a hittani tanulmányok kormányzója volt. Mint a káptalan követe, 1822-ben részt vett a nemzeti zsinaton, majd 1825-ben az országgyűlésen is. 1826-ban pesti egyetemi hittan-kari igazgató, 1829-ben a magyar udvari kancelláriánál előadó, 1830-ban székesfehérvári püspök, 1832-ben pedig belső titkos tanácsos lett. A Magyar Tudományos Akadémia irodalmi érdemeinek elismeréséül 1832-ben tiszteletbeli tagjának választotta meg. 1835. június 21-én halt meg Pozsonyban. Ismert volt kitűnő egyházi szónoklatairól, az *Egyházi Tárban* mint a „magyar egyházi szónokság mesteréről” olvashatunk róla.¹⁰ Nagyon sok műve jelent meg, közülük a legfontosabbak: *Hitbeli és erkölcsi oktatások*, 1815; *Ékesszólás a koporsónál*, 1816; a *Tudományos Gyűjtemény* 1817. 2. kötetében: „A régi magyarok vallásbeli és erkölcsi állapotjokról”, és ugyanitt a 8. kötetben: „A keresztény hit terjedésének történetei”.¹¹

Az *Egyházi Értekezések és Tudósítások* évente négy alkalommal jelent meg, tehát 1820 és 1824 között húsz kötet látott napvilágot. A kötetek 12–15 ív terjedelműek voltak. A címlapkép: fellegekben, sugarak közt lebegő angyal egyik kezében Magyarország címerével, másikban tollal. Az első évfolyam réznyomatú címképe alatt a következő áll: „Car. Kisfaludi. del.” Ami azt jelenti, hogy Kisfaludy Károly rajzolta, aki, mint tudjuk rézmetszéssel, rajzolással is foglalkozott. A további évfolyamok címlapján ugyanez a motívum szerepel, kisebb változtatásokkal. Minden kötet végén a következő áll:

„Ezen 210 lapra terjedt írásban foglaltakból a romai katolika hit s erkölcsi tanítás ellenébe semmi nem ütközik. Az egyházi megyebeli vizsgálat Kis Ferencz kanonok által m. p. Imprimatur 15. Junii 1819. Mich. Aloys. Trenka m. p. revisor librorum.”

Az 1821. negyedik kötettől kezdve világi cenzorul: Antonius Nagy. librorum censor et revisor szerepel.¹² Horváth János Verseghy Ferenchez írott 1820. július 5-i leveléből szerezhetünk tudomást arról, hogy az 1819 novemberében megjelent folyóirat első kötetéből 700 példányt nyomtattak, és csak három maradt „annyira szívesen veszik az *Értekezések* kedvellői az új hangot és kat. Folyóírást”.¹³ Megcsappan a második évfolyam előfizetőinek száma, 1821 januárjáig 420-an fizetnek elő, ennek ellenére 1000 példányt adnak ki, 8 váltóforint az előfizetés.¹⁴ A csökkenő érdeklődés ellenére a folyóiratnak nagy a visszhangja, mivel Verseghy a következőket írja Horváth Jánosnak 1822-ben:

¹⁰ Vö. *Egyházi Tár* 1837. X. sz. 183–189.

¹¹ Vö. SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. IV. Bp. 1896. 1226–1231.

¹² L. SZMIDA Viktor: *Egyházi Értekezések és Tudósítások* (1820–1824). = *Irodalmi Szemle* 1883. 9. sz. 78.

¹³ L. HORVÁTH Konstantin: *Az Egyházi Értekezések és Tudósítások* (az első magyar kat. teol. folyóirat) története. Veszprém, 1937. Egyházmegyei Könyvnyomda, 210.

¹⁴ Vö. i. m. 84–85.

„...hasonló folyóírást kellene Deákul a' Püspököknek és Káptalanknak segedelmével felállítani, hogy két nyelven, két oldalról nyomhassuk vissza a' Protestánsoknak mind religióbéli, mind politicabéli iparkodásait”.¹⁵

Mivel az írások nem tartalmazták szerzőjük nevét, csak kevés kivétellel tudjuk biztosan eldönteni, hogy ki írta azokat. Horváth János három alkalommal közli a szerzők névsorát az „Egyházi magyar literatura” cím alatt. Például az 1820-ban megjelent kötetek szerzőinek névsorát, 1821-ben az „Az 1820-dik esztendőbeli állapottyának rajzolatya” című értékelésben adja közre.¹⁶ Az első kötet szerzői közt voltak tehát: Flizár György, az erkölcs, lelkipásztori és neveléstudomány tanítója, Guzmics Izidor a hittudomány tanítója, Molnár József, a napkeleti nyelvek és a Szentírás magyarázásának tanítója, Spreitzenbart János, az egyháztörténet és törvénytudományok tanítója, és végül, de nem utolsósorban Verseggy Ferenc esztergomi érsekmegeybéli pap. Horváth János ezekben a három év során megjelent cikkekben egyben kritikát is mond az egyházi irodalom helyzetéről. Az 1820-as év egyházi irodalmi terméséről a következőket írja:

„...azt fájdalom! oly csekélynek találtam, hogy az előttem álló, részént eredeti, részént fordított munkákból, az 1820-dik esztendőt az egyházi magyar literatúrára nézve terméketlennnek mondani a legkisebbet sem kételkedtem. Ezen terméketlenséget többnyire az olvasók kevés számának, anyanyelvünk, az egyházi tudományok, sőt általában a főbb csinosodás iránt való érzéketlenségünknek sat. szokták tulajdonítani.”

Ezután kiemeli a nyelv nehézségeit, és megemlíti a tudományos szókönyv létrehozásának szükségességét.¹⁷

Hasonlóképpen ír az 1821-es esztendőről, kevésnek tartja a megjelent művek számát, és értékelését a következőképpen fejezi be:

„Úgy állunk tehát fájdalom! az idén is, mint a legkisebb tájékra, vizek mellé plántált, de terméketlenségre hajult fa, melynek ép és erős ágain a sűrű levelek közül alig mosolyog ki egy-két gyümölcs.”¹⁸

1823-ban már bizakodóbban ír. Megjegyzi, hogy az egyházi literatúra területén más európai országhoz képest sokkal hátrább vagyunk, de az a néhány mű, ami mégis megszületett cáfolja azt a rágalmat, miszerint a magyar nyelv nem alkalmas a teológiai és filozófiai tudományok művelésére.¹⁹

Vizsgáljuk meg azokat az írásokat, amelyek szélesebb körben is érdeklődésre tarthatnak, illetve tarthatnak számot. Az értekezések leginkább a történeti kutatások számára készültek, de tartalmaztak olyan írásokat, melyekből a papok, egyházi személyek meríthettek. Nem olyan értelemben terjesztették a művelődést,

¹⁵ L. i. m. 138. Verseggy Ferenc levele Horváth Jánosnak 1822. április 25-én.

¹⁶ Vö. EÉT 1821. 1. sz. 135–150.

¹⁷ L. EÉT 1821. 1. sz. 135.

¹⁸ L. EÉT 1822. 1. sz. 170.

¹⁹ Vö. EÉT 1823. 2. sz. 152.

mint például a *Mindenes Gyűjtemény*, ez egy bizonyos rétegnek szólt, akik közvetítói, terjesztői voltak az itt szerzett ismereteknek.

Rögtön az Egyházi Magyar Literatura rovatban – mivel ez nemcsak az irodalom állapotáról tudósított – található számos könyvismertetést is. Ilyen például a *Kis Bibliáról* szóló²⁰, amely egyben negatív kritika is. A kritikus szerint a szerző rosszul idézett a Bibliából, úgy ragadott ki részeket, hogy azok valódi értelme megváltozott. A könyv inkább egy felekezet számára íródott, de hogy melyiknek, azt nem jelöli meg sehol. A könyv fordítója Igaz Sámuel azonban dicséretet kap, mivel magyarsága tiszta, mentes az újításoktól, a tanulatlanok is megértik.

A kritikát mellőző, ugyancsak részletes könyvismertetést olvashatunk a következő számban, amelynek címe: „Nevelés és Tanítás Tudomány, a’ Szülék, a’ házi és iskolai Tanítók számára.”²¹

Pedagógiai témában olvashatunk két értekezést is. Az első címe: „Hogyan kell bánni a gyermekekkel a gyóntatószékben? Pedagógiai tanácsok egyházi személyeknek.”²² A gyermek több hasznát veszi a gyónás során kapott útmutatásnak, mint egyéb vallási és erkölcsi oktatásoknak, mivel azoknál a tanítók csak az értelemre próbálnak hatni, ridegek, a gyónáskor azonban a gyermekek lelke megnyílik, és így a kapott tanácsot is jobban megszívlelik. A gyóntatónak türelmesen kell hallgatnia, bátorítania kell a gyermeket bűnének elmondására, nem szabad haragot, vagy komorságot mutatnia, mert akkor a gyermeket elidegeníti. Bele kell képzelnie magát a gyermek helyzetébe, figyelembe kell vennie a gyermek életkorát, értelmi fejlettségét. Ezek ismeretében tehet fel kérdéseket a gyóntató. Ezek után elsorolja mit kell tenni káromkodásért, a testvérek iránt való grombaságért, a szülőkkel szembeni engedetlenségért, lopásért, hazugságért.

A másik ilyen témájú cikk arról szól, hogyan kell a catechétának az erkölcsi érzést tanítványaiiban felébreszteni?²³ Először is meghatározza az erkölcsi érzés – a *sensus moralis* – fogalmát, amely nem más, mint a jó, a nemes és a szép, valamint a nem jó, a rút, és a helytelen megkülönböztetésének képessége. Erre úgy vezetheti rá a catecheta a növendékeket, hogy megkérdezi őket mit éreztek

²⁰ Vö. EÉT 1823. 1. sz. 147–165. *Kis Biblia, avagy a’ Keresztények Hite és Kötelességei a’ Szent Írás szavaival. Ezt megelőzi a’ Bibliáról ’s annak olvasásáról való elmélkedés, és az Anyaszentegyháznak világos szava szent és nagytiszteletű Tanítóinak munkáiban, a’ Biblia közönséges olvasásnak kötelező és hasznos voltáról.* Egybeszerkesztette ’s fordította IGAZ Sámuel Második kiadás az 1820-adiki szerint. Bécsben Ns. Getler örökösínél. 1821. II. és 232 l. 8-ad rétt.

²¹ Vö. EÉT 1823. 2. sz. 168–189. *Nevelés és Tanítás Tudomány, a’ szülék, a’ házi és iskolai Tanítók számára.* Írta német nyelven NIEMAYER Ágoston Hermann, a’ mint azt – az Austriai oskolák állapotját is szem előtt tartván, a’ hatodik kiadás szerint rövidebbre szabva kidolgozta, CHIMANI Leopold, magyarázta, és a’ szükségesnek látszott a magyar növendékek szükségéhez alkalmaztatta ÁNGYÁN János Veszprémi Ref. Prédikátor és Consistorialis Assessor. – Első Kötet – Neveléstudomány. Pesten 1822. Petrózai Trattner János Tamás betűivel (nagy 8-ad XXVI. 403 l.)

²² Vö. EÉT 1823. 3. sz. 100–135.

²³ Vö. EÉT 1824. 2. sz. 156–168.

valamely cselekedet után, illetve ők mit tettek volna, és miért. Olyan erkölcsi dilemmákat tartalmazó elbeszéléseket kell tehát a gyerekeknek elmesélni, amely után megítélhetik, hogy szerintük más emberek jól vagy rosszul cselekedtek abban az esetben. Fel is sorol segítségül ilyen történeteket, illetve közhelyszámba menő az erkölccsel kapcsolatos mondatokat. A chatechetának azt is el kell magyaráznia, hogyan lehet a mindennapi életben gyakorolni az erkölcsöt. A leghatásosabb az, ha a gyerekek bele tudnak helyezkedni a történetbe, lehet azonban példát hozni a Bibliából, illetve a felnőttek világából is. Legvégül, hogyan lehet megmaradni a megkezdett úton? Olyan olvasmányokat kell a gyermekek kezébe adni, mint a Szentírás, vagy más épületes nemzeti könyvek, melyek témája az ember erkölcsi tökéletesedése.

Az EÉT első kötetében jelenik meg Verseghynek az „Egyházi Énekről szóló értekezés”-e²⁴ amelynek végén egy népéneknek szánt háromszakos vers áll. Verseghynek ugyanis régi terve volt a templomi ének megnemesítése, megreformálása. A folyóiratban ezért közlik is az ő mintaénekét, dallammal, kottával. Ezt a dalt, és Az új esztendő napjára való éneket²⁵ Sailer József zenésíti meg, aki a budai vár főtemplomának karvezetője, és a nemzeti iskola zenetanára. Önálló költeménye még Verseghynek az EÉT-ben a Stabat Mater című egyházi költemény parafrázisa.

Verseghy 1822-ben hal meg, az ő utolsó írásait olvashatjuk „Egy jeles Magyar Írónak maradványai” címen.²⁶ Ezen belül nézzük mit írt a A' Műveltség, Emberiség és Emberség nevekrül, ezen belül is a műveltségről. Szerinte a „műveltség”-nél gorombább szót a magyar nem is találhatott volna, „mivel a latin cultura csak a földművelést jelentette, a magasabb kulturát pedig még messziről sem érintette.” A németek ezt a „höhere Kultur” kifejezéssel különböztetik meg a földműveléstől. A cultura jelentései közé tartoznak még a következő szavak: tisztelet, becsület, fenyíték, nevelés – illetve – művelt földek. Azonban a „művelés a' magyarban csak a' földet illeti, mint a' Deákban.” A műveltség szónál régebbi az erkölcsösödés és a csinosodás, ezek jelentéstartalma azonban nem felel meg annak a felleges ideának, amelyet a Cultura szó takar.

Négy számban olvashatunk cikkeket a házasságról, filozófiai, polgári és egyházi tekintetben. Nem mondhatjuk tehát, hogy mindig csupán egyházi szempontból közelítették meg a témát. Abból indulnak ki, hogy az embernek az állattal elmentetben rendelkezésére áll a szabadon munkálkodó ész, amelynek birtokában az Igazra, a Jóra és a Szépre kell törekednünk. A választásnak mindkét fél részéről szabadnak kell lennie, az elérendő célt a Teremtő már kiszabta: szaporodniuk kell és tökéletesedni.

²⁴ Vö. EÉT 1820. 1. sz. 147–168.

²⁵ L. EÉT 1820. 2. sz. 181–182.

²⁶ Vö. EÉT 1824. 4. sz. 73–86.

„Továbbá jollehet Nemre nézve különböznek önközöttök az emberek; a' termé-
szetnek, a' szabadságnak, a' mélyebb érzésnek, és az észnek egysége mindazáltal
a' férjet és nőt, jussaikra 's viszontagos kötelességeikre nézve egyenlőknek teszi.”²⁷

Hozzáteszi, hogy a házasságnak örökéletűnek kell lenni, mert aki nem így te-
kinti, az társát „mint megunandó haszonvehetetlen házi butort” magától eltaszítja,
valamint benne foglaltatik a kölcsönös segítség, a javakban való közösülés, a férj
uralkodása, és az örökösödés. A házasságnak nagy szerepe van abban, hogy teret
engednek a polgári erkölcsök kifejlődésének, ami által a haza állapota is szük-
ségképpen emelkedik, mivel a házi erkölcsök határozzák meg a nemzeti erköl-
csöket. Amikor az 1822-ben egyházi tekintetben ír a házasságról²⁸, a tanulmányok
a következő témákat tartalmazzák: A házasságok történetei az Ótestamentumban,
az evangéliumi tanítások, törvények, és intézetek, valamint az egyház szerepé-
ről beszél a házasság kapcsán. Ha már szó van a házasságról, szólni kell a papi
nőtlenység okáról is²⁹. A nőtlenségre már Szent Pál idején is úgy tekintettek, mint
a keresztény tökéletességre. Ám miért kell ma is erre úgymond kényszeríteni az
egyházi férfiakat? Erre a következő érveket hozza: a pap nem tudna gondoskodni
saját háza népéről és gyülekezetéről is egyszerre. Főleg a nagyobb országokban
szükség van olyan emberekre, akik különválva a világtól, feleség és gyermekek
nélkül tudnak fáradozni az erkölcs nemesítésén, és a szenvedők vigasztalásán.
Ha ugyanis családjuk lenne, minden bizonnyal értük fáradoznának. A nőtlenség
érdeme abból a szempontból is nagy, amit magukért a családokért tesznek. A há-
zasságra vonatkozóan gyakorlati tanácsokat is kaphatunk, a' „Házassághoz való
Egyházi törvényes készület” című cikksorozatban³⁰, amely sorra veszi az eljegy-
zéssel kapcsolatos teendőket, ír a szokásokról történeti szempontból, az eljegyzés
felbontásának következményeiről. A folytatásban olvashatunk arról, mit jelent
a hirdetés, miért érdemes az eljegyzés után a házasságot bizonyos ideig elhalasz-
tani. Melyik plébánián kell összeadni a párt, melyek a házasságot akadályozó
tényezők, illetve mi volt akkoriban nyilvánvaló szegény? Olvashatunk a jegyes-
oktatásról, a házas személyeknek kötelességeiről egymás iránt, szüleik, a szom-
szédok és a cselédek iránt. A sorozat végén egy felsorolást közöl, amely külföldi
folyóiratok hasonló témájú cikkeit tartalmazza.

„A nép felvilágosításáról”³¹ című tanulmány azzal a gondolattal kezdődik, hogy
sokan úgy vélik, a felvilágosodás egyet jelent minden törvényes és tisztas hata-
lom megvetésével. Felvilágosítani azonban annyit tesz, mint elűzni a homályt
onnan, ahol addig sötétség uralkodott. Vagyis nem más, mint a tudatlanságot, elő-
ítéletet hasznos ismeretekkel, józan ítéletekkel, érvekkel felcserélni. Az utóbbi
időben azonban felvilágosodás címen gúnyolták a vallást, amely így gyanússá
vált a köznép előtt, és ezek után joggal idegenkednek tőle. Pedig a felvilágosodás

²⁷ L. EÉT 1821. 1. sz. 105.

²⁸ Vö. EÉT 1822. 1. sz. 91–130.

²⁹ Vö. EÉT 1823. 4. sz. 84–100.

³⁰ Vö. EÉT 1823. 3. sz. 49–84. és 4. sz. 54–84.

³¹ Vö. EÉT 1822. 4. sz. 107–121.

egyidős a világgal – a szerző érveket hoz amellet, hogy a vallás milyen fordulatot hozott az emberek életébe, mind erkölcsi, mind a tudományok szempontjából. A felvilágosítás így tehát az egész nemzetre nézve szükséges, senkit sem szabad kirekeszteni belőle, minden ember alkalmas rá. „Ama megrögzött előítélet, hogy a’ köznépet tudatlanságban kell hagyni, mind az egyházi, mind a’ polgári társaságnak felette ártalmas”. Nagyon sok a vallással kapcsolatos előítélet a köznépsoraiban, aminek az az oka, hogy azt gondolják, hogy a vallás inkább az emlékező tehetségnek, mintsem a szívnek dolgává tétetik. A vallástanító a felvilágosítást a közönséges előítéletek kiirtásán kezdi. Ez a felvilágosítás a legfontosabb a köznépre nézve. A tanulmány végkicsengése az, hogy „a’ csinosodottabb nép magát szelíd erkölcsök, és józan gondolkodás által különbözteti meg.”

„A’ külföldi egyházi tudományos Folyó Írásoknak lelke és veleje” című cikkben³² átfogó képet kaphatunk az egyházi sajtóról. Maga a szerkesztő írta ezeket a cikkeket, aki megjegyzi, hogy Németországban mennyi újság volt akkoriban, a XIX. század elején, ő maga is huszonegyet számol a könyvtárában. Ezek után felsorolja a folyóiratok címét, majd a második részben rövid kivonatok által bemutatja, milyen példa után kellene menni Magyarországon.

Vizsgáljunk meg mit tartalmaz az a tanulmány, melynek címe: „Helyes-e azoknak kívánsága, kik a’ Szentségeknek kiszolgáltatásában az anyanyelvet sürgetik a’ deák helyett?”³³ Abból indul ki, hogy kétségtelen: éppen azok a nemzetek, akiknek kedvéért a görög és a latin nyelvet fenntartották, éppen azok a leglustábbak a deák nyelv tanulásában. A XVI. században a reformátorok felcserélték a latint anyanyelvükre, ami kétségtelenül nagy előrelépést jelentett a hazai nyelvek fejlődésére nézve. Melyek azok az okok tehát, amelyek a deák nyelv további megtartása mellett állnak:

1. A deák eredeti és törvényes nyelve a Római Anyaszentegyháznak, melyet ezáltal minden katolikus anyanyelvének tekinthet. 2. Az egyházra jellemző egységet és egyformaságot csak egy nyelv tarthatja fenn. Az élő nyelvek időről időre változnak, ami a hit egységét is könnyen semmivé teheti. 3. Arra a nyelvre van szüksége a közösségnek, amelyen hagyományai és a szertartások íródtak. 4. Bár a köznép nem ért deákul, a vallási tanítások alkalmával megismerik az egyes egyházi szertartások célját, valamint él bennük a szent nyelv iránti tisztelet. 5. Ha a deákot felcserélnék az anyanyelvvel, az olyan lenne, mintha követnék a protestánsokat, akik ezt a katolikus egyház hibájának beismeréseként értelmeznének, és diadalmaskodnának fölötte. 6. Végül az utolsó és egyben legfontosabb indok az, hogy a Tridenti Gyülekezet a deák nyelv föltre tételét átok alatt tilalmazza.

„A Theologus felekezetek a’ XIX-dik Század’ elejénn” című tanulmányban³⁴ áttekintést kaphatunk azoknak a felekezeteknek az alapvető tanításairól, amelyek a katolicizmus és a protestantizmus tanításaiból az utilitarizmus illetve liberálizmus által kiszakadtak. Miért fontos ez? Mivel ezek

³² Vö. EÉT 1823. 1. sz. 101–107.

³³ Vö. EÉT 1823. 3. sz. 84–100.

³⁴ Vö. EÉT 1823. 1. sz. 107–147.

„ösmerete nélkül a' Theológus, sem magát nem tájékihathatta, sem azoknak egymástól való távullétét meg nem határozhatta, és így valamint a' Catholicus, oktatásit, útmutatásit a' célra helyesen nem intézheti; úgy a' Protestáns a' tulajdonképpenvaló catholica tanítást a' rideg vélekedésektől meg nem különböztetheti...”³⁵

Eszerint a katolikusok között meg kell különböztetnünk a „Hyperorthodoxusok” és az Újításkedvelők – vagy Neológusok – felekezetét, a protestánsok között pedig vannak a Rationalisták, a Naturalisták és Religionisták felekezete. Mind-egyiket részletesen jellemzi, majd felteszi a kérdést az előbbiekről ismeretében, hogy „mit kíván a' közjó a' Catholicus Egyházi Magyar Írótól?” A válasz a következő:

„...hogya a' Nemzetnek, mind polgári, mind tudományos, mind erkölcsi, mind vallásbéli culturájában a' catholicus principiumokat fenntartani, az azokkal ellenkezőket megigazítani, a' kártékony vélekedések árjának gátokat vetni, és így hazafitársait a' religiót ügyelő gondolkodásmódban egyenlíteni, a' szeretet' törvényének rendszabása szerint iparkodgyon.”³⁶

Mint ismeretes a XIX. század elején – 1802-ben – Angliában létrejött a Bibliai Társaság, amelynek magasztos célja volt. Alapítói azt szerették volna, hogy minél több embernek legyen Bibliája. A Társaság szabályzattal rendelkezett, illetve a megalakulás után nem sokkal létrejöttek vidéki és külföldi Fiók- vagy Segéd-társaságok. Fáradozásuk eredményeképpen 55 nyelven jelent meg nyomtatásban a Szentírás, amelyet az emberek már Ázsiában is anyanyelvükön olvashattak. A problémák akkor kezdődtek, amikor Gnesnei érsek meg akarta akadályozni a Társaság felállítását Lengyelországban. Mivel azonban Sándor császár oltalmába vette a kezdeményezést, a Társaság megkezdhette működését. A Szentírást kiadták másodszer – ám azok nélkül a tudós katolikus írók által hozzáfűzött megjegyzések nélkül, amelyet az első kiadás már tartalmazott. Ennek a következményeiről olvashatunk „A' Bibliai Társaságról – nem mind arany a' mi fénylik” című tanulmányban³⁷. Mi a magyarázata annak, hogy a lengyelországi történések nagy felháborodást keltettek? A kezdeményezés, és az elképzelés mindenképpen jó volt. Ám az egyház szempontjából veszélyes volt az, hogyha az emberek útmutató és jegyzetek nélküli Szentírást forgatnak, mivel az Anyaszentegyház a Társaság által kiadottakra nem adta áldását, nem vizsgálta felül azokat. A tanulmány szerzője úgy érvel, hogy ezáltal megvan az esélye annak, hogy az emberek – mivel anyanyelvükön olvashatják a Bibliát – nem mennek templomba, vagy félremagyarázzák a Szentírást. Ugyanúgy bizalmatlanságot eredményezne, mint az 1795-ben keletkezett Missiótársaság – amely nemcsak a hitetlenek megtérítésén, hanem a katolikusok eltántorításán is igyekezett. Az egyháznak tehát az a feladat, hogy figyelemmel kell kísérnie az ilyen Társaságok

³⁵ L. EÉT 1823. 1. sz. 108.

³⁶ L. EÉT 1823. 1. sz. 143.

³⁷ Vö. EÉT 1820. 1. sz. 51–84.

tevékenységét. A szerző a cikk végén a következő részletet közli a *Brémai Újságból*:

„Ha Austriában az ur. Anyaszentegyháznak vannak okai, mellyekre nézve meg nem engedheti, hogy kebelében Bibliai Társaságok támadjanak, azokra igen is hogy kell tekinteni. De azon Intézeteket még sem gátolhattya, mellyeket az ugyan azon uralkodás alatt lévő külömbféle vallásúak, az Isten igéjének magok között való terjesztésére, alkalmasoknak lenni tartanak; a' minthogy, nevezetesen Magyarországbán Pozsonyban, áll is 1802. eszt. fogva egy illyen Intézet.³⁸”

Az Egyházi Régiség rovatban, amely a EÉT utolsó része volt, a következő érdekességre bukkanhatunk. Ennek egyébként mint azt az Előszóban leírta, az is volt a célja, hogy olyan dokumentumokkal ismeresse meg az embereket, amelyhez egyébként nem juthatnának hozzá. Ilyen volt Achmed Oglu Simontornyai Török basának a' Káromkodás ellen 1669 szegezett futó levele³⁹, amely a következőket tartalmazta: Büntetés várt azokra, akik elmulasztották a vasárnapi prédikációt, aki dühében káromkodik, ha az asszonyok egymásról csúnyán beszélnek, vagy ha valaki egyáltalán nem jár templomba. Egy másik Egyházi régiség szintén e témában: Tekintetes Ns. Fejér Vármegyének 1804 ... Eszt. Kis. Assz. Hav. 7.–9. napjain tartatott Köz- Gyülekezetén a' káromkodások 's verekedések iránt tett végzése.⁴⁰

Végigtekintettünk az egyházi irodalom állapotán 1821 és 1823 között, láthatunk példát az értekezésekre, hírt kaptunk két egyházi régiségről, egy fontos dologról azonban még szólni kell: ez nem más, mint a jutalomkérdés. A szerkesztő már a folyóirat megindulásakor az első kötet végén 200 forint „tisztelhetlen jutalomajánlás mellett” félévre szóló jutalomkérdést hirdet, nem azért, „hogy a' Magyar szép elméket haszontekintet által ébresszük, hanem, hogy a' nemes vetélkedést élesszük, mellyet a' tapasztalás bizonyítása szerint sokszor egy zöld gally is fel tud hevíteni. „⁴¹ A pályatétel nem volt könnyű: az első kérdés az volt: vajon az egyházi tanokat és magyarázatokat a bölcsélet vagy a történelem szerint kell-e megítélni és meghatározni? 2. a történelmi bizonyítékok kizárnak-e minden kételety? 3. a természetes bölcséletnek micsoda szerepe van e vizsgálódásban?⁴²

Az 1820 évi III. kötetben a szerkesztő a pályázat beküldésének határidejét egy évvel eltolja.⁴³ 1821 januárjában a következő levelet írja Horváth Verseghynek:

„Spreitzenbart ... a jutalomkérdésekre olly nyomosan 's bőven megfelelt, hogy az ő műdarabja még a' Sorbonának is dicsőséget fogna szerezni. Az első feleletet a másodikba be is iktatom.”⁴⁴

³⁸ L. Brémai Újság 1817. 278. sz.

³⁹ Vö. EÉT 1823. 3. sz. 187–191.

⁴⁰ L. EÉT 1824. 4. sz. 184–187.

⁴¹ Vö. EÉT 1820. 1. sz. 210.

⁴² Vö. HORVÁTH Konstantin: *Az Egyházi Értekezések és Tudósítások (az első magyar kat. teol. folyóirat) története*. Veszprém, 1937. Egyházmegyei Könyvnyomda, 54.

⁴³ Vö. EÉT 1820. 3. sz. 202.

⁴⁴ Horváth János levele Verseghy Ferencnek 1821. január 18-án.

Végül a harmadik kötetbe sikerült betenni a nagy fáradozásról és lelkesedésről tanúskodó Feleletet, amelynek Bevezetése maga 111 oldal terjedelmű.

Horváth Jutalomdíj-pályázatát mások is követik. Már a második kötet végén 100 forinttal „kívánnya megtisztelni egy buzgó hazánkfia a' legszerencsésebb Felelőt arra a' kérdésre, hogy az Új Filozófia minő benyomást nyert külföldönn a' Protestantizmusra, kiváltképpen pedig annak Exegetikájára? Ennélfogva a' Protestantizmus minő oppositíóba jött a Catholicismussal?

Az *Egyházi Értekezések és Tudósítások* valóságos felüdítő oázis volt a XIX. század első két évtizedének vallásos irodalmában. Ha más érdeme nem volna is, mint az, hogy az egyházas szellemet szinte maradék nélkül és bátran hirdette anélkül, hogy célját szem elől tévesztve tisztán hitbuzgalmi folyóirattá változott volna, ez önmagában is nagy eredmény. Kezdest, jégtörést jelentett és már emiatt is méltán számíthat a későbbi idők kritikusainak és kutatóinak elismerésére.⁴⁵

A folyóirat 1824-ben szűnik meg. Lett volna még ugyan megjelentetni való anyag, de Horváth Jánost hivatalos kötelességei visszatartották attól, hogy továbbra is folyóirat szerkesztőként tevékenykedjen. 1825-ben felmegy Pestre az országgyűlésre, majd ugyanott a hittudományi kar rektora lesz. Veszprémtől elszakadva, nem tudja fenntartani a Társaságot, így további nyolc évet kell várni a következő teológiai magyar folyóirat megjelenésére.

Horváth János érdeme abban áll, hogy fáradságos munkával igyekezett sok embert bevonni a teológiai tudományok kutatásába, hogy forrásanyagot gyűjtsön a későbbi korok számára. Azonban sokkal többet is tett ennél, erről tanúskodik az, hogy az ismeretek milyen széles palettáját nyújtotta az érdeklődők számára. Rugalmasságának és toleráns magatartásának mi más lenne bizonyítéka, mint az, hogy folyóiratában protestáns szerzők munkáit is közreadta. Az *Egyházi Értekezések és Tudósítások* megindításával mások is kedvet kaptak hasonló munkákhoz, aminek ékes bizonyítékai az ezután meginduló *Egyházi Tár* (1832–1839), az *Egyházi Folyóírás* (1832–1834), és az 1838-ban alapított *Magyar Zion, Anastasia* című melléklapjával. 1820-tól számítjuk a magyarországi katolikus sajtó megindulását, amelyet a későbbiekben színesítenek hitbuzgalmi, irodalmi, és neveléstani témájú folyóiratok is.

⁴⁵ Vö. HORVÁTH Konstantin: *Az Egyházi Értekezések és Tudósítások (az első magyar kat. teol. folyóirat) története*. Veszprém, 1937. 9.

JULIA KOPPÁNYI

**Dissertations et Rapports Ecclésiastiques. La première
revue catholique de Hongrie**

Les antécédents du déclenchement de la première revue catholique hongroise remontent jusqu'à 1817, l'année où János Horváth, le rédacteur ultérieur s'est proposé d'inaugurer un organe qui d'une part représenterait un trésor des sciences théologiques, d'autre part peut créer la langue hongroise de la théologie. Le premier numéro de la revue est sorti à la fin de l'année 1819 à Veszprém, et le bulletin est paru quatre fois par an. Le rédacteur, en vue d'unir les forces intellectuelles et suivant l'exemple des revues théologiques allemandes, fonde une 'Société', qui n'est autre que la 'Société Savante de Veszprém'. Parmi ses membres on peut compter Izidor Guzmics, moine bénédictin (plus tard, rédacteur d'une autre revue catholique, intitulée '*Egyházi Tár*' (Bulletin Ecclésiastique) et Ferenc Verseghy, qui – bien qu'il eut vécu à Pest – contribuait en grande mesure à la création de l'ouvrage '*Mesterszókönyv*' (Livre des mots maîtres), nécessaire au développement de la langue théologique hongroise. D'autres membres de la 'Société' n'avaient jamais publié aucun mot dans la revue, tout de même ils l'ont aidé financièrement ou d'autres manières.

La revue, par sa structure – comme son titre l'indique aussi – a été partagée en deux parties: des dissertations et des rapports. Dans la première partie les études avaient atteint les sujets scientifiques suivants: philosophie religieuse, théologie, moralistique, sciences de droits canoniques. Les rapports avaient rendu compte de l'état actuel de la littérature ecclésiastique, des recensement et des notes critiques avaient vu le jour, le lecteur a été informé des promotions ecclésiastiques et des biographies de personnages importants de l'Église avaient paru également.

De la correspondance du rédacteur et de ses collègues on peut voir, qu'ils étaient contents de l'intérêt manifesté à la revue autant que du nombre des lecteurs. Nous apprenons de la lettre de János Horváth adressée à Ferenc Verseghy, que le premier numéro de la revue a été paru en 700 exemplaires, dont il n'est resté que trois, invendus.

Une des mérites de la revue a été de se faire champion de l'esprit de l'Église sans devenir un organe de pure propagande ecclésiastique. Non seulement le choix de sujet en était varié, mais une preuve à la souplesse d'esprit du rédacteur est le fait qu'il avait également publié des ouvrages d'auteurs protestants. A partir la sortie du premier numéro des '*Dissertations*' est compté le déclenchement de la presse catholique hongroise, plus tard le choix des organes en devient plus varié par d'autres périodiques de propagande, de littérature, et de pédagogie.